

(1) मञ्जूषातः उचितं समानार्थकं पदं चित्वा रिक्तस्थानानामि पूरयत—(मञ्जूषा से उचित समानार्थक पद चुनकर रिक्त स्थान भरिए—)

1. शरीरम् _____
2. निधेहि _____
3. आनय _____
4. भृशम् _____
5. संस्थाप्य _____
6. करिष्यामि _____
7. इदानीम् _____

स्थापय, आचरिष्यामि, साम्प्रतम्
निधाय, अत्यधिकम्
देहः, आहर

- उत्तरम्— 1. देहः 2. स्थापय 3. आहर 4. अत्यधिकम्
5. निधाय 6. आचरिष्यामि 7. साम्प्रतम्

(2) अधोलिखितेषु पदेषु उपसर्गं चित्वा पृथक् लिखत—(निम्नलिखित पदों में उपसर्ग चुनकर पृथक् लिखिए—)

1. अवातारयत् = _____ + _____
2. अपहरणम् = _____ + _____
3. निधेहि = _____ + _____
4. प्रवेशः = _____ + _____
5. निर्देशः = _____ + _____
6. अपवदति = _____ + _____

- उत्तरम्— 1. अव + अतारयत् 2. अप + हरणम् 3. नि + धेहि 4. प्र + वेशः
5. नि + देशः 6. अप + वदति।

(3) पाठांशं पठत अधोदत्तान् प्रश्नान् च उत्तरात—(पाठांश पढ़िए और निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दीजिए—)

(क) एकः आसीत् प्रेमलः एका चासीत् प्रेमली। काष्ठच्छेदेन श्रान्तः प्रेमलः सायंकाले गृहमागच्छत्, प्रेमलीं चावदत्—प्रेमलि! अद्य खलु भृशं श्रान्तोऽस्मि। मह्यं जलम् उष्णं कृत्वा देहि। अहं स्नात्वा तस्मिन् जले चरणौ स्थापयामि। तेन मम श्रान्तिः अपगमिष्यति।

I. एकपदेन उत्तरत।

1. कः श्रान्तः आसीत्? _____
2. सः केन श्रान्तः? _____
3. सः कदा गृहमागच्छत्? _____
4. सः किमर्थं उष्णं जलम् इच्छति स्म? _____

उत्तरम्— 1. प्रेमलः 2. काष्ठच्छेदेन 3. सायंकाले 4. स्नानार्थम्

II. 1. प्रेमलः गृहम् आगत्य पत्नीं किम् अवदत्?

2. प्रेमलस्य श्रान्तिः कथं गमिष्यति?

उत्तरम्— 1. प्रेमलः गृहमागत्य पत्नीम् अवदत्—अहं काष्ठच्छेदेन भृशं श्रान्तोऽस्मि; मह्यम् जलम् उष्णं कृत्वा देहि इति।

2. उष्णजलेन स्नानं कृत्वा तस्मिन् जले च चरणौ स्थापयित्वा प्रेमलस्य श्रान्तिः अपगमिष्यति।
अथवा

यदा प्रेमलः उष्ण-जलेन स्नानं करिष्यति तस्मिन् जले च चरणौ स्थापयिष्यति तदा तस्य श्रान्तिः अपगमिष्यति।

III. भाषिककार्यम्

1. तस्मिन् जले—अत्र किं विशेषणम्? _____
2. विपर्यायं (विपरीतार्थकं) लिखत—(i) शीतलम् _____ (ii) विश्रान्तः _____
3. पर्यायं लिखत—यच्छ _____
4. विभक्तिवचनं लिखत— (i) चरणौ _____ (प्रथमा द्विवचनम्, द्वितीया द्विवचनम्)
(ii) मह्यम् _____ (द्वितीया एकवचनम्, चतुर्थी एकवचनम्)
(iii) प्रेमलि _____ (प्रथमा एकवचन, सम्बोधनं, एकवचनम्)
5. सन्धिविच्छेदं वा कुरुत—
(i) काष्ठ + छेदेन = _____ (ii) आगच्छत् = _____ + _____

उत्तरम्— 1. तस्मिन् 2. (i) उष्णम् (ii) श्रान्तः

3. देहि

4. (i) द्वितीया द्विवचनम् (ii) चतुर्थी एकवचनम् (iii) सम्बोधनम्, एकवचनम्

5. (i) काष्ठच्छेदेन (ii) आ + अगच्छत्

(ख) 'अधुना चूल्यां काष्ठानि प्रज्ज्वालय' इति वाक्ये

1. (i) अव्ययपदम् किम्? _____ (ii) क्रियापदम् किम् = _____ + _____
2. अत्र किं विभक्तिवचनम्—

- (i) चुल्ल्याम् _____ (द्वितीया एकवचनम्, सप्तमी एकवचनम्)
(ii) काष्ठानि _____ (प्रथमा बहुवचनम्, द्वितीया बहुवचनम्)
3. रिक्तस्थानपूर्ति कुरुत
(i) _____ (ए.व.) _____ (द्वि.व.) काष्ठानि
(ii) चुल्ल्याम् _____ (द्वि.व.) _____ (ब.व.)

उत्तरम्—

1. (i) अधुना (ii) प्रज्ज्वालय
2. (i) सप्तमी एकवचनम् (ii) द्वितीया बहुवचनम्
3. (i) काष्ठम्, काष्ठे (ii) चुल्ल्योः, चुल्लीषु (नदी की भाँति)

(ग) 'अस्तु! सम्प्रति आवां भोजनं कुर्वः।' इति वाक्ये—

- (अ) (i) क्रियापदम् किम् _____ (ii) कर्तृपदम् किम्? _____
(iii) कर्मपदम् किम्? _____
(आ) उपरिदत्तं वाक्यं बहुवचने परिवर्तयत—

उत्तरम्—

- (अ) (i) कुर्वः (ii) आवाम् (iii) भोजनम्
(आ) अस्तु! सम्प्रति वयम् भोजनं कुर्मः।

(4) अधोदत्तान् निर्देशान् घटना-क्रमानुसारं लिखत—(निम्नलिखित निर्देशों को घटनाक्रम के अनुसार लिखिए—)

1. हण्डीं चुल्ल्याम् उपरि स्थापय।
2. हण्डीं यथास्थानं निधेहि।
3. हण्डीम् अवतार्य स्नानगृहे स्थापय।
4. अपरितः हण्डीम् अवतारय।
5. सम्प्रति स्नानं कुरु।
6. चुल्ल्यां काष्ठानि प्रज्ज्वालय।
7. कूपं गत्वा घटे जलम् आनय।
8. घटात् हण्ड्यां जलं भर।

उत्तरम्—

1. उपरितः हण्डीम् अवतारय।
2. कूपात् घटे जलम् आनय।
3. चुल्ल्यां काष्ठानि प्रज्ज्वालय।
4. घटात् हण्ड्यां जलं भर।
5. हण्डीं चुल्ल्याम् उपरि स्थापय।
6. हण्डीम् अवतार्य स्नानगृहे स्थापय।
7. सम्प्रति स्नानं कुरु।
8. हण्डीं यथा स्थानं निधेहि।

बहुविकल्पीयप्रश्नाः

(1) प्रवृत्तविकल्पेभ्यः उचितम् पदम् चित्वा वाक्यपूर्ति कुरुत। (दिए गए विकल्पों में से उचित पद चुनकर वाक्यपूर्ति कीजिए—)

1. अधुना चुल्ल्याम् _____ प्रज्ज्वालय।
(काष्ठान्, काष्ठानि, काष्ठम्)
2. _____ हण्ड्यां जलं पूरय।
(घटम्, घटेन, घटात्)
3. आलस्यं तु ममैव (_____ + _____)।
(मम् + ऐव; मम + ऐव; मम + एव)
4. सम्प्रति आवां भोजनं _____ । (कुरुवः, कुरुवः, कुर्वः)
5. किञ्चित् कालानन्तरम् (_____ + _____) सः पुनः प्रेमलीम् अपृच्छत।
(कालान् + अनन्तरम्; काला + अनन्तरम् काल + अनन्तरम्)
6. अद्य खलु भृशं _____ अस्मि। (श्रान्तः, श्रान्तम्, श्रान्ता)
7. अहं _____ तस्मिन् जले चरणौ स्थापयामि।
(कृत्वा, खादित्वा, स्नात्वा)
8. अधुना _____ स्नानगृहे स्थापय। (घटम्, चुल्लीम्, हण्डीम्)
9. जलम् उष्णं कृत्वा _____ देहि। (माम्, मम, मह्यम्)
10. प्रेमलः हण्डीम् _____ । (अवातारयत्, अवतारय, अवतार्य)

उत्तरम्—

1. काष्ठानि
2. घटात्
3. मम + एव
4. कुर्वः
5. काल + अनन्तरम्
6. श्रान्तः
7. स्नात्वा
8. हण्डीम्
9. मह्यम्
10. अवातारयत् (अव + अतारयत्)